

MO'UI 'I HE FONONO

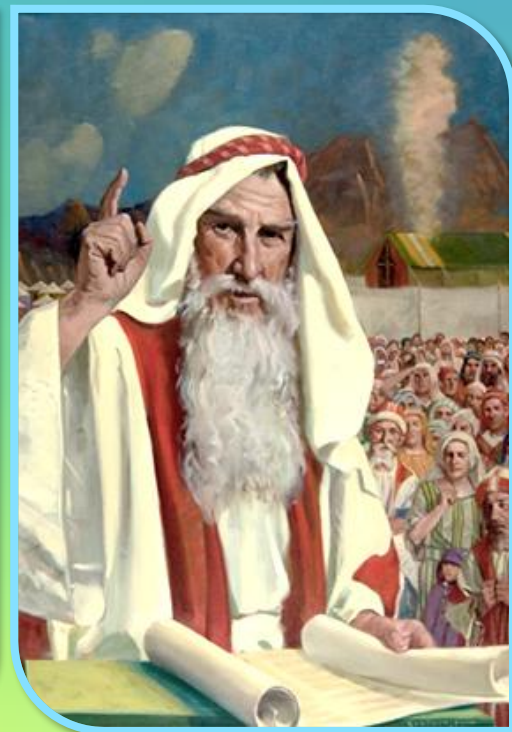

“Pea na’e folofola ‘a Sihova kia Mōsese, “Ke ke lea ki he fānau ‘a ‘Isileli, ‘o pehē, Kuo mou mamata ki he’eku lea kiate kimoutolu mei langi. ‘Oua na’a mou ngaohi ke fakalahi ‘aki au ha ngaahi ‘otua siliva, pea ‘oua na’a mou ngaohi kiate kimoutolu ‘ae ngaahi ‘otua koula.” ‘Ekisotosi 20:22,23

Hili hono fanongonongo 'o e Tala, na'e kole 'e he kakai kia Mosese ke hoko ko e faka'ava 'i he vaha'a 'o e 'Otua mo kinautolu ('Ekesotosi 20:19). Mei he momeniti ko ia ' o faai mai ai, na'e ' oange ' e he ' Otuá ' a e ngaahi laó kia Mōsese, pea na'á ne ' oatu ia ki he kakaí.

Na'e fakataumu'a 'a e ngaahi lao ko 'eni, 'a ia na'e ui ko e "tu'utu'uni 'o e fuakava," ke pule'i 'a e mo'ui 'a e kakai 'o 'Isileli pea mo 'etau mo'ui foki (mo e ngaahi liliu 'oku fie ma'u ki hotau tu'unga lolotonga).

Ko hono fakanounou, ko hono faka'aonga'i ia 'o e Fekau 'e Hongofulu ki he ngaahi me'a pau 'o e mo'ui faka'aho.

Founga ke mo'ui 'aki 'a e lao:

- Founga ke Mapule'i 'a e Fakamamahi ('Eke 21:1-32)
- Founga ke Mo'ui 'i he Sosaieti ('Eke 21:33-23:19)
- Founga ke Ma'u ai 'a e Ikuna ('Eke 23:20-33)

Founga ke mahino ai 'a e lao:

- Ko e lao 'o e sauni.
- Pale mo e tautea.

FOUNGA KE MO'UI 'AKI 'A E FONO

FOUNGA KE MAPULE'I AI 'A E FETA'AKI

""Ko ia 'oku ne tali ha tangata, pea mate ai ia, 'e tāmata'i mo'oni ia."
(Ekesotosi 21:12)

'Oku kamata 'aki 'a e tu'utu'uni 'o e fuakava 'a e tafa'aki mahu'inga 'e tolu 'o e sosaieti Hepeluu:

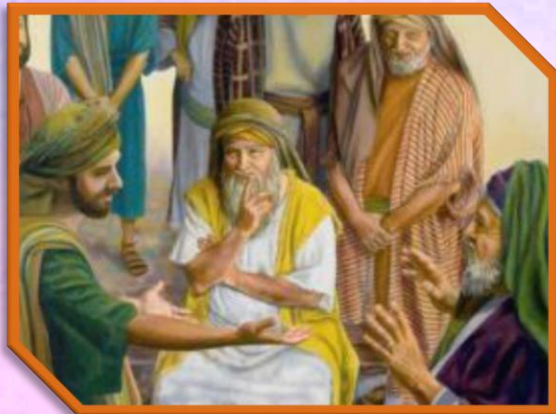

1. Nofo popula ('Ekesotosi 21:2-11)

- ☐ Na'e tukuange 'a e kakai tangata hili 'a e ta'u hono fitu.
- ☐ Kapau na'e 'ikai ke nau mali, na'e tau'ataina foki mo e kakai fefine.
- ☐ 'E lava ke kei popula pe ha tangata kapau te ne loto ki ai.

2. Ko e tautea mate ('Ekesotosi 21:12-17)

- ☐ Ki he tokotaha fakapoo fakataumu'a
- ☐ Kiate ia 'oku ne fakamamahi'i pe kape'i 'ene matu'a
- ☐ Ki he tokotaha puke fakamalohi

3. Ngaahi Lavea ('Ekesotosi 21:18-32)

- ☐ Tufakanga 'o e totongi huhu'i fakapa'anga
- ☐ Kapau 'e hoko ha fakatotama, 'e hilifaki 'e he fakamaau mo e fefine (mo hono husepaniti) 'a e mo'ua.

'Oku feinga 'a e ngaahi lao kotoa ko 'eni ke ta'ofi 'a e ngaohikovia mo e feta'aki 'i he vaha'a 'o e kakai.

FOUNGA KE MO'UI AI 'I HE SOSAIETI

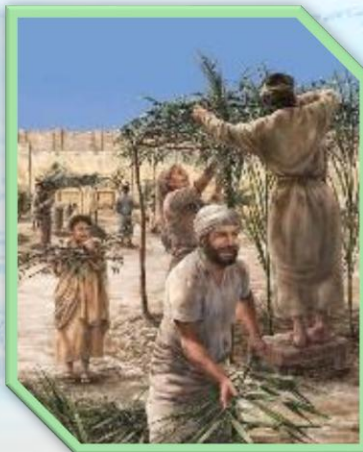
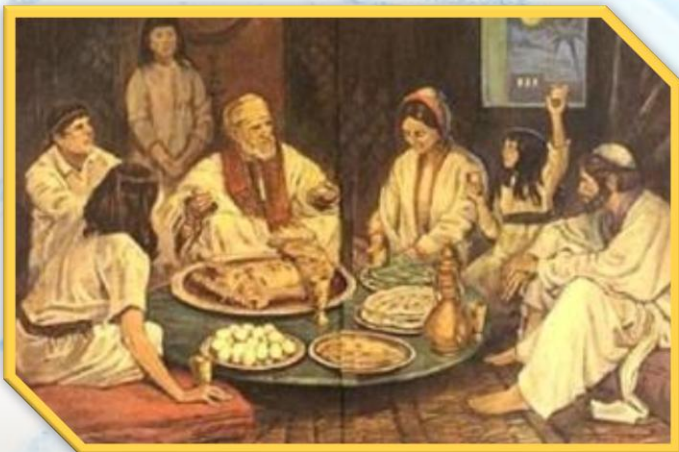
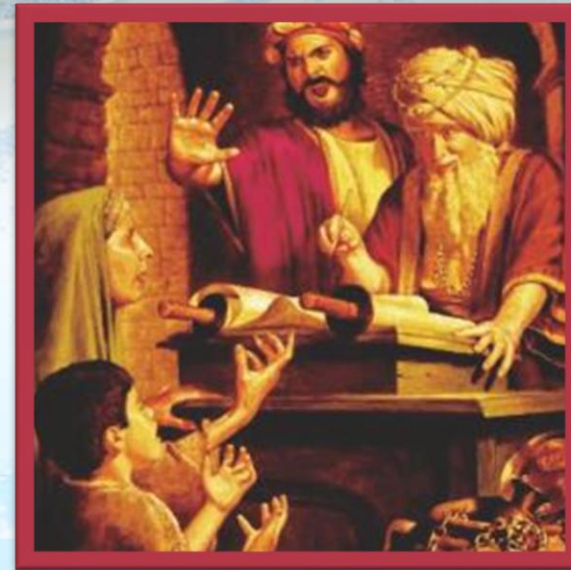
“Pea kapau ‘e fakatauvele‘i ‘e ha tangata ha ta‘ahine ‘oku te‘eki polo‘i pea na mohe, ko e mo‘oni te ne vahe koloa ma‘ana, pea hoko ko hono mali.”
(‘Ekisotosi 22:16)

Na‘e ‘ikai fiemalie ‘a e ‘Otua ke tuku mai pe kiate kitautolu ‘a e ngaahi lao "tefito" pea tuku ke tau faka‘aonga‘i kinautolu ‘o fakatatau ki he‘etau fie ma‘u. Na‘a ne tokanga ke ‘omai ha ngaahi sipinga pau koe‘uhi ke tau lava ‘o faka‘aonga‘i totonu kinautolu.

‘Oku kau ‘i he ngaahi sipinga ko ‘eni ‘a e ‘ohofi ‘o e monumanu ki he monumanu (‘Ekesotosi 21:35-36); no mo e nofo totongi (‘Ekesotosi. 22:14-15); fetu‘utaki kimu‘a ‘i he mali (‘Ekesotosi 22:16)

‘Oku fai ha fakamamafa makehe ki hono malu‘i ‘o e vaivai mo e fakamavahevahe‘i, kae ‘ikai ‘oange kiate kinautolu ‘a e ngaahi lelei ta‘etotonu—‘a ia ko e ‘ikai fakakehe‘i ‘a e fakamaau totonu ke ‘aonga pe maumau‘i kinautolu (‘Ekesotosi. 22:21-23; 23:2-3, 6).

‘I he hoko ko ha fuakava ‘i he vaha‘a ‘o e ‘Otua mo Hono kakai, na‘e kau foki ‘i he ngaahi fono ko ‘eni ‘a e founga ‘oku totonu ke tau fetu‘utaki ai mo la. Makehe mei he malolo‘anga ‘o e Sapate, na‘e ‘i ai ‘a e fatongia ke tauhi ‘a e ngaahi katoanga ‘oku ne fakamanatu mai kiate kitautolu ‘etau fakatau‘ataina‘i mei he angahala, malu‘i fakalangi, pea mo e kaha‘u naunau‘ia ‘oku fakatatali mai kiate kitautolu.

FOUNGA KE MA'U AI 'A E IKUNA

"Vakai, 'oku ou fekau ha 'angelo ke mu'omu'a 'iate koe ke le'ohi koe 'i he hala, pea ke 'omi koe ki he potu kuo u teuteu" ('Ekesotosi 23:20)

Ko e ha na'e 'ikai foaki ai 'e he 'Otua kia 'Epalahame 'a e fonua 'o e kau Kenani? "He 'oku te'eki ai ke kakato 'a e angahala 'a e kau 'Amoli" (Senesi 15:16).

Hili ha senituli 'e fa 'o e 'alo'ofa, na'e 'ikai liliu 'e he kau Kenani 'enau ngaahi founga. Kuo taimi ke foaki 'a e fonua ki 'Isileli... melino! ('Ekesotosi 13:17)

Kapau na'e 'omi kinautolu 'e he 'Otua mei 'Isipite 'o 'ikai fie ma'u ke nau tau, fakamavaeua'i ua 'a e tahi, fafanga kinautolu 'i he mana, pea tataki kinautolu 'aki 'Ene 'Angelo... he 'ikai nai te Ne lava 'o foaki kiate kinautolu 'a Kenani ta'e fie ma'u ke nau tau'i ia?

'Oku fakaha 'e he 'Otua ki 'Isileli 'a e me'a ke fai

Fanongo ki hono (23:21-22) le'o, koe'uhi ke hoko 'a e 'Otua ko e fili 'o hono ngaahi fili)

Tauhi pe ki he 'Otua, koe'uhi ke Ne to'o atu 'a e mahaki kotoa pe (23:24-26)

'Oua na'a fai ha felotoi mo e kau Kenani, koe'uhi ke 'oua na'a nau hu ki honau ngaahi 'otua (23:32-33)

'Oku fakaha 'e he 'Otua ki 'Isileli 'a e me'a te Ne fai

Te Ne fekau'i mai 'Ene 'angelo ke malu'i mo 'omi kinautolu ki he [malu'i] (23:20)

'E mu'omu'a 'a e 'angelo 'iate kinautolu 'o 'omi kinautolu ki Kenani (23:23)

Te Ne 'oatu 'a e ilifia ki he kakai (23:27)

Te ne fekau atu 'a e pi ke tuli kinautolu ki tu'a (23:28)

Te ne kapusi mamalie kinautolu ki tu'a (23:29-30)

Te ne tukuange kinautolu ki 'Isileli kae 'oua kuo nau pule mei he Meteleniane ki 'Iufaletesi (23:31)

**"Kuo fakatolonga mai 'a e fono 'a e 'Otuá 'i
he ngaahi kuongá ko e tu'unga mo'ui
mā'olunga taha ia 'o e angama'á. 'Oku 'ikai
lava 'e he ngaahi fa'u fakasaienisi pe
fakakaukau 'a e ngaahi 'atamai lelei 'o 'ilo'i
ha fatongia mahu'inga 'e taha 'oku 'ikai
kau ki ai 'a e lao ko 'eni.**

**Ko e fono 'a e 'Otua ko e malu ia 'o e mo'ui
mo e koloa pea mo e melino mo e fiefia.
Na'e foaki mai ia ke fakapapau'i 'etau lelei
lolotonga mo ta'engata."**

EGW (Ko e Sio ki 'Olunga. 7 'Okatopa)

FOUNGA KE MAHINO AI 'A E LAO

KO E LAO 'O E SAUNI

"Ko e mata ki he mata, ko e nifo ki he nifo, ko e nima ki he nima, ko e va'e ki he va'e.,"
(Ekisotosi 21:24)

'I he taimi na'e fai ai 'e Sisu 'a e Malanga 'i he Mo'unga, na'a ne fakangata 'a e fono 'o e sauni (Matiu 5:38-42) ... Pe na'e 'ikai? Ko e kupu'i lea "kuo mou fanongo na'e lea'aki... ka 'oku ou tala atu kiate kimoutolu" na'e 'ikai ke ne fakata'e'aonga'i ha fono (na'e faka'aonga'i 'e Sisu 'a e kupu'i lea tatau ki he "'oua na'a ke fakapo" pe "'oua na'a ke tono," ka na'e 'ikai ke ne teitei fakataumu'a ke fakata'e'aonga'i kinautolu). Ko hono mo'oní, na'e fakalahi ma'u pē 'e Sīsū 'a e Laó, fakalelei'i ia, pea 'oange ki ai 'a hono 'uhinga mo'oní. Na'e 'ikai teitei hoko 'a e taumu'a mo'oni 'o e fono 'o e sauni ke mole 'a e mata pe nima 'o ha taha koe'uhi ko ha'ane fakalavea'i ha taha kehe.

Na'e fa'u 'a e lao ko 'eni 'i he taumu'a ke ta'ofi 'a e sauni, fakangata 'a e feke'ike'i toto, mo e sauni ta'e tomu'a fakatotolo'i. Na'e pau ke fakafuofua'i 'e he kau fakamaau 'a e ngaahi maumau, pea fokotu'u leva 'a e totongi pa'anga fe'unga. Na'e hoko 'a e founga ko 'eni ke ta'ofi 'a e kakai mei hono to'o 'a e fakamaau totonu ki honau nima. Na'e fiema'u ke fai 'a e fakamaau totonú, ka na'e fehoanaki ia mo e Lao 'a e 'Otuá.

PALE MO E TAUTEA

"Ka 'o kapau 'oku 'ikai fai ia 'i he 'ilo'i totonu, ka 'oku tuku 'e he 'Otua ke hoko, te nau hola ki he potu te u fili" ('Ekesotosi 21:13)

**Ko e holi ki he sauní 'oku aka loloto ia 'iate kitautolu. Pea 'oku 'ikai tatau ma'u pe ia mo e fehalaaki kuo tau ma'u:
"Kapau na'a ne fai 'eni kiate au, te u fai ha me'a lahi ange kiate ia."**

'Oku fakaafe'i kitautolu 'e Sisu ke tau fai 'a e fehangaangai 'o e me'a 'oku tau holi ki ai: ke totongi 'aki 'a e lelei 'a e kovi (Matiu 5:44). Ko e fe leva 'a e fakamaau totonu? Ko hai te ne totongi ki he tokotaha faihala 'a e me'a 'oku totonu ke ne ma'u?

'Oku 'ikai talamai 'e he 'Otua he 'ikai tautea'i 'a e tokotaha 'oku ne fakamamahi'i, pe 'e sauni ha fa'ahinga ngaue. Ka 'oku Ne talamai mahino kiate kitautolu ko la 'a e sauni (Loma 12:19-21).

Neongo 'oku tali 'a e sauni fakafo'ituitui 'i he tu'utu'uni 'o e fuakava, ka na'e ta'ofi ia 'aki hono fokotu'u ha fa'unga fakamaau'anga ke ta'ofi 'a e ngaohikovia ('Ekesotosi 21:12-13, 22; 22:8-9).

'Oku 'ikai lava 'e ha taha 'o fakahoko 'i he taimi tatau 'a e fatongia 'o e fakamaau, sula mo e tokotaha tautea. Kapau kuo pau ke hilifaki ha tautea, kuo pau ke fakahoko ia 'i ha founa fakamaau'anga totonu. Pea 'e hoko 'a Kalaisi ko e Fakamaau ma'olunga mo faka'osi.

**“ I he tu‘unga ko e Tupu‘anga ‘ o e me‘a kotoa pē,
ko e ‘ Otua ‘ a e pule ki he me‘a kotoa pē, pea ‘ okú
Ne ha‘isia ke fakamālohi‘i ‘ Ene laó ‘ i he kotoa ‘ o e
‘ univēsí. Ka si‘isi‘i ange ‘a e fie ma‘u mei He‘ene
ngaahi fakatupu ‘i he talangofua ki He‘ene fono, ‘e
hoko ia ko hano li‘aki kinautolu ki he faka‘auha.
Kapau he ‘ikai ke tau tautea‘i ‘a e maumau‘i ‘o ‘Ene
fono, ‘e puputu‘u ai ‘a e ‘univesi. Ko e fono ‘o e
angama‘a ko e ‘a vahevahe ia ‘a e ‘Otua ‘i he vaha‘a
‘o e fakafofonga ‘o e tangata mo e angahala. Ko ia
kuo fokotu‘u ai ‘e he poto ta‘efakangatangata ki he
tangata ‘a e faikehekehe ‘i he vaha‘a ‘o e totonu mo
e hala, ‘i he vaha‘a ‘o e angahala mo e ma‘oni‘oni.”**

EGW (Ko e Ngaahi Faka‘ilonga ‘o e Taimi , 5 Sune 1901)